

TEMPERAMENTUM- ÉS KARAKTERTÍPUSOK ÖSSZEFÜGGÉSE A SZUBKLINIKUS DEPRESSZIÓS TÜNETEGYÜTTESSEL, DISZFUNKCIONÁLIS ATTITÚDÖKKEL ÉS MEGKÜZDÉSI STRATÉGIÁKKAL

MARGITICS FERENC^{1*} – PAUWLIK ZSUZSA¹ –
PETRIKA ERZSÉBET²

¹Nyíregyházi Főiskola, Pszichológia Tanszék, Nyíregyháza

²Nyíregyházi Főiskola, Testnevelés és Sporttudományi Tanszék, Nyíregyháza

(Beérkezett: 2005. július 10.; elfogadva: 2005. október 3.)

Célkitűzés: jelen tanulmány célja a Cloninger-féle Temperamentum és Karakter Kérdőívvel (TCI) elkülöníthető egyes temperamentum- és karaktertípusoknak a depressziós tünetekkel, diszfunkcionális attitűdökkel és megküzdési stratégiákkal való kapcsolatának vizsgálata, főiskolai hallgatók körében. **Módszer:** a vizsgálatban részt vevő főiskolai hallgatók (n = 681) közül 465 nő, 216 férfi volt. A temperamentum- és karaktertípusok elkülönítésére a TCI-t, a depresszió mérésére a Beck-féle Depresszió Kérdőív rövidített változatát használtuk. A diszfunkcionális attitűdöket a Weismann-féle Diszfunkcionális Attitűd Skála magyar változatával, a megküzdési stratégiákat a Folkman és Lazarus-féle Konfliktusmegoldó Kérdőív magyar adaptációjával mértük. **Eredmények:** vizsgálataink azt mutatják, hogy minden temperamentum- és karaktertípus jellemezhető volt a depressziós tünetek, diszfunkcionális attitűdök és megküzdési stratégiák egyedi kombinációjával. Vizsgálataink során feltártuk az érett és éretlen karaktertípusokra jellemző diszfunkcionális attitűdöket és megküzdési stratégiákat is. **Konklúzió:** vizsgálatunk eredményei az egyetemista, főiskolai hallgatók egyre növekvő táborának mentális egészségével foglalkozó szakemberek munkájához nyújthat segítséget, következtetéseink elsősorban a tanácsadási gyakorlatban használhatók fel eredményesen.

Kulcsszavak: temperamentum- és karaktertípusok, érett és éretlen karakter, depressziós tünetegyüttes, diszfunkcionális attitűdök, megküzdési stratégiák

* Levelező szerző: Margitics Ferenc, 4400 Nyíregyháza, Déri Miksa u. 23.
E-mail: margif@zeus.nyf.hu

BEVEZETÉS

Az utóbbi két évtizedben a személyiség alapvető típusainak meghatározásához – egymástól függetlenül – két eltérő úton is eljutottak a kutatók. Az egyik a faktoranalitikus út, amely a „Big Five” személyiségmodell kialakításához vezetett. A másik a neurobiológiai út, amely az egyéni különbségek hátterét alkotó neurobiológiai bázist tárta fel, és a „Big Three” személyiségmodellt alakította ki. Az évek során több empirikus kutatás is megerősítette mindkét modell érvényességét.

A nyolcvanas évek végén alakította ki Cloninger (1987) neurobiológiai személyiségmodelljét, amelyben a két modell integrációjára tett kísérletet. Tanulmányunkban nem térünk ki részletesen a cloningeri elméletre, mivel azt Osváth (2003), valamint Rózsa és mtsai (2005) tanulmányaikban részletesen ismertetik.

Cloninger (1987) integratív személyiségmodelljében a temperamentum kialakulásában az öröklött tényezőknek, a karakter kialakulásánál a tanulásnak, a környezeti hatásoknak tulajdonít nagyobb szerepet. Szerinte a temperamentum és a karakter együtt határozza meg az egész személyiséget. A különböző temperamentum- és karakterdimenziók kapcsolatának figyelembevételével különféle temperamentum- és karaktertípusokat különített el.

A cloningeri elmélet egyes temperamentumskálákra (újdonságkeresés, ártalomkerülés és jutalomfüggőség) adott pontszámok magas vagy alacsony értéke alapján nyolc temperamentumtípust különböztet meg. Ezek és jellemzőik a következők (Rózsa és mtsai 2005):

- Az antiszociális temperamentumra a veszélykeresés, dacos szembenállás, nonkonformizmus, ridegség jellemző.
- A hisztrionikus temperamentum szenvedélyes, hiszékeny, figyelemfelkeltő, fantáziagazdag.
- A passzív-agresszív temperamentumnál bizonytalanság, követelődzés és manipulatív hajlam figyelhető meg.
- A borderline temperamentumra hangulati bizonytalanság, gyenge teljesítőképesség, döntésképtelenség jellemző.
- Az obszesszív-kompulzív temperamentum módszeres, tárgyilagos, szenvtelen, ennek ellenére alacsony az önérvényesítése.
- A szkizoid temperamentumra függetlenség, makacsság, túlzott magabiztosság, függetlenség és magánykeresés jellemző.
- A ciklotím temperamentumot meggyőző rámenősség, túlzott magabiztosság, természetes nyíltság jellemzi.
- A passzív-dependens temperamentum óvatos, önálárendelő, tiszteletteljes, aggályoskodó.

Cloninger elméletében a következő karaktertípusokat különítette el, és a következőképpen jellemezte őket (Rózsa és mtsai 2005):

- Az ingerlékeny (dependens) karakter szubmisszív, bizakodó, másokkal tiszteletteljes, sértésre és kritikára érzékeny, ingerlékeny.
- A melankolikus (lehangolt) karakter kevés pozitív érzelmet él át, érzéseit többnyire a szenvedés, szégyen és gyűlölet jellemzi.
- Az autoriter karakter ésszerű, önző, erőszakos, célorientált, versengő, ellenséges, valamint a keménykezű irányítás jellemzi.
- A rendezett karakter konzervatív, konzisztens, figyel a részletekre és törvényekre, büszke logikus gondolkodására, a hatalom és javak előnybe részesítése jellemzi.
- A ciklotímiás (szeszélyes) karakter szuggesztibilis, elutasításra érzékeny, bizonytalan, gyakori hangulati ingadozás és a mulékony örömek előnyben részesítése jellemző rá.
- A szkizotipikus (rendezetlen) karakter dezorientált, ragaszkodik a magányához, viselkedését nem képes realisztikus célokra irányítani, élénk és excentrikus lehet.
- A paranoid (fanatikus) karaktert alacsony együttműködési készség jellemzi, gyanakvó, kitartó, célorientált.
- A kreatív (felvilágosult) karakter gyakran él át pozitív érzelmeket, érett, leleményes, elmélkedő, szabadszellemű.

Cloninger (1987) szerint míg a temperamentumkonstellációkból a személy predispozícióira tudunk következtetni, addig a karakterkonstellációk alakulását befolyásolja a szocializáció, a szociokulturális tanulás, így ezekből a személyiség érettségét határozhatjuk meg.

A temperamentumtípusok határozzák meg a különböző személyiségzavarokra való hajlamot. A hajlam megjelenése azonban a karakterdimenzióktól függ. Az éretlen karakterrel jellemezhető személyeknél a temperamentumtípusának megfelelő személyiségzavar kialakulásának kockázata igen nagy. Cloninger integratív személyiségmodelljében a személyiségzavarok a temperamentum szélsőséges megnyilvánulásainak tekinthetők (Osváth 2003; Rózsa és mtsai 2005).

Jelen tanulmány célja, hogy az elmúlt években kidolgozott és világszerte egyre szélesebb körben alkalmazott, hazánkban Rózsa és mtsai (2005) által adaptált Cloninger-féle Temperamentum és Karakter Kérdőívvel (TCI) elkülöníthető temperamentum- és karaktertípusok egyes jellemzőit részletesebben vizsgáljuk. Elsősorban az egyes temperamentum- és karaktertípusoknak a depressziós tünetekkel, diszfunkcionális attitűdökkel és megküzdési stratégiákkal való kapcsolatát szeretnénk részletesebben feltárni, főiskolai hallgatók körében. Szeretnénk megvizsgálni az egyes

temperamentumtípusok összefüggéseit az érett és éretlen karaktértípussal is. Vizsgálatunk eredményeivel szeretnénk hozzájárulni az egyetemista, főiskolai hallgatók egyre növekvő táborának mentális egészségével foglalkozó szakemberek munkájának segítéséhez.

MÓDSZEREK

Vizsgálati személyek

Az adatgyűjtés a Nyíregyházi Főiskola hallgatói körében történt, minden karon, véletlenszerűen kiválasztott hallgatók körében. A részvétel minden esetben önkéntes alapon, a hallgató beleegyezésével történt. Az önkitöltéses kérdőíveket előadás keretében, a kutatók irányításával vettük fel.

A vizsgálatban 700 főiskolai hallgató vett részt, közülük 681 főnek volt értékelhető a kitöltött kérdőíve (465 nő, 216 férfi).

A szakok szerinti megoszlás a következőképpen alakult: 225 fő humán szakos tanár, 125 reál szakos tanár, 125 gazdasági szakos, 74 tanító szakos hallgató, 70 szociálpedagógus és 62 művészeti tanár szakos hallgató.

Az életkor átlaga 19,98 (szórás 1,51), a medián értéke 20 év volt.

Az egyes temperamentum- és karaktértípusok vizsgálatakor a vizsgálati csoportba került az éppen vizsgált temperamentum- vagy karaktertípus, a kontrollcsoportba a minta fennmaradó része (pl. az antiszociális temperamentumtípus vizsgálatakor a vizsgálati csoportba 50 fő, a kontrollcsoportba 631 fő került).

Vizsgálati eszközök

A kutatások során a következő vizsgálati eszközöket használtuk:

Aktuális depressziós tünetek vizsgálata: Beck-féle Depresszió Skála rövidített, 13 tételes, szűrő változata (Beck és Beck 1972; Szádóczy 2001; Margitics 2005). A Beck-féle Depresszió Skála rövidített, 13 tételes, szűrő változata és a kérdőívben elért pontszámok határértékei magyar nyelven a Szádóczy Erika által lektorált (a háziorvosi és pszichiátriai gyakorlatban alkalmazott) „Depresszió, szorongás pontozó skálák” című kiadványban (Szádóczy 2001), valamint Margitics (2005) tanulmányában hozzáférhető.

Attitűdök vizsgálata: Weismann-féle Diszfunkcionális Attitűd Skála (DAS) magyar változata (Kopp 1994). A kérdőív a következő attitűdöket

vizsgálja: külső elismerés igénye, szeretettség igénye, teljesítményigény, perfekcionizmus, jogos, a környezet felé irányuló fokozott elvárások, onnipotencia (fokozott altruista beállítottság), külső kontroll-autonómia.

Megküzdési stratégiák vizsgálata: A Folkman és Lazarus-féle Konfliktus-megoldó Kérdőív magyar adaptációja (Kopp 1994). A következő konfliktuskezelési stratégiák különíthetők el a kérdőívvel: problémaelemzés, kognitív átstrukturálás, alkalmazkodás, érzelmi indíttatású cselekvés, érzelmi egyensúly keresése, visszahúzódás, segítségkérés.

A temperamentum és karakter vizsgálata: a Cloninger-féle Temperamentum és Karakter Kérdőív (TCI) Rózsa és mtsai által adaptált magyar változata (Rózsa és mtsai 2005). A kérdőív 4 temperamentum és 3 karakter dimenziót mérő skálát alkot. Ezek a következők:

- temperamentumskálák: újdonságkeresés, ártalomkerülés, jutalomfüggőség, kitartás;
- karakterskálák: önirányítottság, együttműködés, transzcendencia.

Statisztikai elemzés

A leíró statisztika mellett a vizsgálati és kontrollcsoport összehasonlító statisztikai vizsgálatához kétmintás t-próbát alkalmaztunk. Az adatok feldolgozása SPSS for Windows 12.0 statisztikai programcsomag felhasználásával történt.

EREDMÉNYEK

A temperamentum- és karaktertípusok eloszlása

Cloninger a temperamentum- és karaktertípusok kialakításánál a TCI egyes skáláin elért pontszámok mediánjait, Rózsa és mtsai pedig a skálákon kapott pontszámok transzformációjával létrehozott 50-es T-értéket vették alapul (Rózsa és mtsai 2005).

Mi a temperamentum- és karaktertípusok markánsabb megjelenítése és elkülönítése szándékától vezérelve eltértünk ettől a különválasztási módtól. Nálunk a hangsúly az egyes skálákon elért eredmények kvartiliseire került. Alacsony értéknek számított az a pontszám, amely az adott skála első kvartilisébe, magasnak pedig az, amelyik a negyedik kvartilisébe esett (1. táblázat).

1. táblázat. A Temperamentum és Karakter Kérdőív kvartilisei

A Temperamentum és Karakter Kérdőív skálái	Medián	Kvartilisek			
		első	második	harmadik	negyedik
Újdonságkeresés	22	0–18	19–22	23–26,5	27–40
Ártalomkerülés	17	0–12	13–17	18–22	23–35
Jutalomfüggőség	18	0–15	16–18	19–20	21–24
Kitartás	4	0–2	3–4	5–6	7–8
Önirányítottság	28	0–24	25–28	29–33,5	34–44
Együttműködés	30	0–25	26–30	31–35	36–42
Transzcendencia	17	0–13	14–17	18–21	22–33

A 2. táblázat mutatja be a temperamentumtípusok cloningeri osztályozását (Rózsa és mtsai 2005), valamint azok eloszlását a mintán belül.

2. táblázat. A temperamentumtípusok osztályozásának szempontjai és eloszlása a mintában

Temperamentum-típusok	Újdonság-keresés	Ártalom-kerülés	Jutalom-függőség	Eset-szám	%	Nő	férfi
Antiszoziális	magas	alacsony	alacsony	50	7,3	25	25
Hisztrionikus	magas	alacsony	magas	48	7	32	16
Passzív-agresszív	magas	magas	magas	27	4	23	4
Borderline	magas	magas	alacsony	23	3,4	14	9
Obszesszív-kompulzív	alacsony	magas	alacsony	51	7,5	30	21
Szkizoid	alacsony	alacsony	alacsony	27	4	10	17
Ciklotím	alacsony	alacsony	magas	33	4,8	27	6
Passzív-dependens	alacsony	magas	magas	53	7,8	49	4

A fenti szempontokat figyelembe véve 312 személyt (210 nő, 102 férfi) tudtunk az egyes temperamentumtípusokba besorolni.

Rózsa és mtsai (2005) normatív mintán 8–15% között találták az egyes temperamentumtípusok előfordulási arányát. Nálunk, a vizsgált mintánál ez az érték 3,4–7,8% között mozgott. Az eltérés az általunk használt szigorúbb besorolási módból fakadhat. A legnagyobb előfordulási arányt a passzív-dependens (7,8%), obszesszív-kompulzív (7,5%) és antiszoziális (7,3%) temperamentumnál találtuk. A legalacsonyabb előfordulási

arányt borderline (3,3%), passzív-agresszív (4%) és szkizoid temperamentum (4%) esetében találtuk. Ezek az eredmények – a szkizoid kivételével – megegyeznek Rózsa és mtsai normatív mintán elért eredményeivel.

A 3. táblázat mutatja be a karaktertípusok cloningeri osztályozását (Rózsa és mtsai 2005), valamint eloszlását a mintán belül.

3. táblázat. A karaktertípusok osztályozásának szempontjai és eloszlása a mintában

Temperamentum-típusok	Önirányítottság	Együttműködés	Transzcendencia	Esetszám	%	Nő	Férfi
Ingerlékeny	alacsony	magas	alacsony	24	3,5	21	3
Melankolikus	alacsony	alacsony	alacsony	79	11,6	51	28
Autoriter	magas	alacsony	alacsony	27	4	16	11
Rendezett	magas	magas	alacsony	63	9,2	44	19
Ciklotímiás	alacsony	magas	magas	44	6,5	29	15
Szkizotípiás	alacsony	alacsony	magas	48	7	26	22
Paranoid	magas	alacsony	magas	16	2,3	12	4
Kreatív	magas	magas	magas	61	9	51	10

A fenti szempontokat figyelembe véve 362 személyt (250 nő, 112 férfi) tudtunk az egyes karaktertípusokba besorolni.

A különböző karaktertípusok előfordulási aránya 2,3–11,6% között mozgott. A legmagasabb előfordulási arányt a melankolikus (11,6%), rendezett (9,2%) és kreatív (9%), a legalacsonyabbat a paranoid (2,3%), ingerlékeny (3,5%) és autoriter (4%) típus mutatta.

Az érett és éretlen karaktertípusok eloszlása

Cloninger az alacsony önirányítottsággal és együttműködési készséggel rendelkező személyeket tekintette éretlennek, akiknél a különböző személyiségzavarok megjelenési kockázata nagy. Cloninger, valamint Rózsa és mtsai is az érett és éretlen karakter elkülönítésére a fenti skálák mediánjainak az összegét használták (Rózsa és mtsai 2005).

Mi eltértünk a fenti számítási módtól, mert ez azokat a személyeket is éretlen karakternek tekintette, akik csak az egyik skálán értek el alacsonyabb pontszámot, de ennek ellenére a két skálaösszeg alatta maradt a mediánokból képzett összegnek. Mi csak azokat a vizsgálati személyeket tekintettük éretlen karakterűnek, akik mindkét skálán alacsony pontszámot értek el. Ennek kiszámításához nem a mediánokat vettük alapul,

hanem a kvartiliseket. Éretlen karakternél a két skála első kvartilise felső határértékének az összegénél húztuk meg a határt (49 pont), s az ettől alacsonyabb pontszámot elért személyeket soroltuk ebbe a kategóriába. Érett karakternek a negyedik kvartilis alsó határának összegénél (70 pont) magasabb pontszámot elért személyeket tekintettük.

A fentieknek megfelelően 212 személyt (165 nő, 47 férfi) soroltunk az éretlen karakterek, 217 főt (126 nő, 91 férfi) az érettek közé.

Rózsa és mtsai (2005) a már említett számítási módszerrel normatív mintán 29%-nak találták az éretlen karakterek előfordulási arányát. Nálunk az éretlen karakterek előfordulása 31,1% volt. Ez az arány férfiaknál 21,5%, nőknél 35,5%. Ha figyelembe vesszük az általunk használt szigorúbb számítási módot, akkor az éretlen karaktereknek az előfordulási aránya nagyon magasnak tűnik főiskolai hallgatók körében.

A 4. táblázat mutatja be, hogyan alakult a különböző temperamentum-típusok száma a karakterek érettsége szerint.

A következőkben az érett és éretlen karakterek arányát a különböző temperamentum-típusoknak a mintán belüli előfordulási arányához viszonyítva mutatjuk be. A temperamentum-típusok mögött zárójelben megadjuk az adott temperamentum-típussal előforduló és beazonosítható karakterek elnevezését is.

Az éretlen karakterek legmagasabb előfordulási arányát, 69,5%-ot a borderline temperamentumnál találtuk (melankolikus 8 fő, szkizotípiás 4 fő, ciklotímiás 1 fő), majd 51%-kal az obszesszív-kompulzív (melankolikus 8 fő, szkizotípiás 3 fő, ingerlékeny 2 fő, rendezett 1 fő) követke-

4. táblázat. A különböző temperamentum-típusok számának alakulása a karakterek érettsége szerint (a %-os arány a temperamentum-típusoknak a mintán belüli előfordulásához való viszonyát adja meg)

Temperamentum-típusok	Éretlen karakterek		Érett karakterek	
	száma	%	száma	%
Antiszociális	18	36	15	30
Hisztrionikus	6	12,5	24	50
Passzív-agresszív	12	44	4	15
Borderline	16	69,5	1	4
Obszesszív-kompulzív	26	51	4	8
Szkizoid	7	26	14	52
Ciklotím	1	3	27	82
Passzív-dependens	11	21	19	36

zett, melyet a passzív-agresszív 44%-kal (szkizotipikus 5 fő, melankolikus 2 fő, ciklotím 1 fő), végül az antiszociális 36%-kal (melankolikus 8 fő, ingerlékeny 1 fő, szkizotipikus 1 fő, rendezett 1 fő) követett.

Az éretlen karakterek aránya a ciklotímia temperamentumtípus esetében volt a legalacsonyabb, 3% (szkizotípiás 1 fő). Alacsony volt még az éretlen karakterek előfordulási aránya a hisztrionikus temperamentumtípusnál 12,5%-kal (melankolikus 2 fő, szkizotipikus 1 fő), valamint a passzív-dependens temperamentumtípusnál 21%-kal (melankolikus 4 fő, ciklotím 2 fő) és a szkizoid temperamentumtípusnál 26%-kal (melankolikus 2 fő, szkizotipikus 1 fő, paranoid 1 fő).

A legtöbb érett karaktert, 82%-ot a ciklotímia temperamentumtípus esetében találtunk (kreatív 10 fő, rendezett 9 fő, autoriter 1 fő, ciklotímiás 1 fő), majd a szkizoid temperamentumtípus következett 52%-kal (rendezett 8 fő, kreatív 3 fő). Őket a hisztrionikus temperamentumtípus követte 50%-kal (kreatív 11 fő, ciklotímiás 3 fő, rendezett 2 fő), végül a passzív dependens temperamentumtípus következett, 36%-kal (melankolikus 4 fő, ciklotímiás 2 fő). Az érett karakterek aránya a borderline temperamentumtípusnál volt a legalacsonyabb (4%). Alacsony volt még az érett karakterek előfordulási aránya, 8% az obszesszív-kompulzív (rendezett 1 fő), 15% a passzív-agresszív (kreatív 1 fő) és 30% az antiszociális (kreatív 3 fő, rendezett 3 fő, autoriter 2 fő) temperamentumtípusok esetében.

A depressziós tünetegyüttes vizsgálata

A temperamentumtípusoknál a legmagasabb depressziószintet a passzív-agresszív ($M = 8,6$, $SD = 3,9$), az obszesszív-kompulzív ($M = 8,1$, $SD = 4,8$), a borderline ($M = 8,1$, $SD = 3,6$) és a passzív-dependens ($M = 7,4$, $SD = 3,9$) típusokra találtuk jellemzőnek. Alacsonynak találtuk a depressziószintet a ciklotímia ($M = 2,8$, $SD = 3,4$), az antiszociális ($M = 4,2$, $SD = 3$), a szkizoid ($M = 4,9$, $SD = 3$) és a hisztrionikus ($M = 5$, $SD = 3,7$) típusok esetében.

A karaktertípusokat vizsgálva szubklinikus depressziós tünetegyüttest leginkább a ciklotím ($M = 9,6$, $SD = 5$), a melankolikus ($M = 8,5$, $SD = 5,3$), a szkizotipikus ($M = 7,9$, $SD = 4,3$) és az ingerlékeny ($M = 7,6$, $SD = 4,5$) karakterekre találtuk jellemzőnek. Alacsonynak találtuk a depressziószintet a rendezett ($M = 3,3$, $SD = 2,6$), kreatív ($M = 3,5$, $SD = 2,8$), autoriter ($M = 4,3$, $SD = 3,3$) és a paranoid ($M = 4,7$, $SD = 2,5$) karakterek esetében.

Megvizsgáltuk azt is, hogy az egyes temperamentum- és karaktertípusok milyen összefüggést mutatnak az egyes, a Beck-féle Depresszió Skálával mérhető depressziós tünetekkel (5. táblázat).

5. táblázat. A temperamentum- és karaktertípusok összefüggése az egyes depressziós tünetekkel

A BDI-vel mérhető depressziós tünetek ►	Szignifikanciaszint (p<)												
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
<i>Temperamentum</i>													
Antiszoziális	0,007*	0,013*	n.s.	0,028*	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	0,048*	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
Hisztionikus	n.s.	0,005*	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
Passzív-agresszív	n.s.	0,001	n.s.	n.s.	n.s.	0,009	0,021	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	0,004	n.s.
Borderline	n.s.	n.s.	0,001	n.s.	0,005	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	0,012	n.s.	n.s.
Obszesszív-kompluzív	0,001	0,001	0,001	0,038	0,001	n.s.	n.s.	n.s.	0,033	n.s.	n.s.	n.s.	0,035
Szkizoid	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	0,011*	0,008*	n.s.	n.s.
Ciklotím	0,024*	n.s.	0,044*	0,001*	0,001*	0,008*	n.s.	n.s.	0,001*		0,009*	0,004*	n.s.
Passzív-dependens	n.s.	0,001	0,046	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	0,008	n.s.	n.s.	n.s.
<i>Karakter</i>													
Ingerlékeny	n.s.	0,029	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	0,027	n.s.	n.s.	n.s.
Melankolikus	0,001	0,001	0,001	0,001	0,001	0,006		0,001	0,019		0,001	0,012	0,030
Autoriter	n.s.	0,004*	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	0,031*	0,047*	n.s.
Rendezett	0,001*	0,002*	0,001*	0,005*	0,002*	0,048*	0,014*	0,015*	0,007*	0,019*	0,001*	0,036*	n.s.
Ciklotímiás	0,001	0,006	0,007	n.s.	0,001	0,003	n.s.	n.s.	0,001	0,001	0,049	0,004	0,039
Szkizotípiás	n.s.	0,035	0,012	n.s.	0,028	n.s.	0,018	n.s.	0,045	0,004	0,037	0,048	n.s.
Paranoid	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
Kreatív	0,003*	0,032*	0,001*	0,005*	0,001*	0,040*	0,002*	0,021*	0,001*	0,013*	n.s.	n.s.	n.s.

1 = szomorúság, 2 = reménytelenség, 3 = kudarcok, 4 = elégedetlenség, 5 = értéktelenség, 6 = önbüntetés, 7 = szuicid gondolatok, 8 = érdektelenség, 9 = döntésképtelenség, 10 = testképzavar, 11 = munkaképtelenség, 12 = fáradtság, 13 = étvágytalanság, n.s. = nem szignifikáns, * = negatív irányú kapcsolat

A minta egészéhez ($n = 681$) viszonyítva az egyes temperamentumtípusokra a következő depressziós tüneteket találtuk jellemzőnek:

- Az *antiszociális temperamentum* szignifikánsan eltért a minta többi részétől szomorúság, reménytelenség, elégedetlenség és döntésképtelenség hiánya tekintetében.
- A *hisztrionikus temperamentumra* csak a reménytelenség alacsony szintjét találtuk jellemzőnek.
- A *passzív-agresszív temperamentumnál* a reménytelenséget, az önbüntetést, a szuicid gondolatokat és a fáradtságot tudtuk kimutatni.
- A *borderline temperamentumra* a kudarcokat, értéktelenséget és munkaképtelenséget találtuk jellemzőnek.
- Az *obszesszív-kompulzív temperamentumnál* a szomorúságot, reménytelenséget, elégedetlenséget, kudarcokat, értéktelenség érzését, döntésképtelenséget és étvágytalanságot tudtunk kimutatni.
- A *szkizoid temperamentumra* a testképzavar hiányát és a jó munkavégző-képességet találtuk jellemzőnek.
- A *ciklotím temperamentumot* a szomorúság, elégedetlenség, kudarcok, értéktelenség érzés, önbüntetés hiánya, valamint a jó döntési és munkavégző képesség jellemezte.
- A *passzív-dependens temperamentumnál* reménytelenséget, kudarcokat és testképzavart tudtuk kimutatni.

Az egyes karaktertípusokra a következő depressziós tüneteket találtuk jellemzőnek:

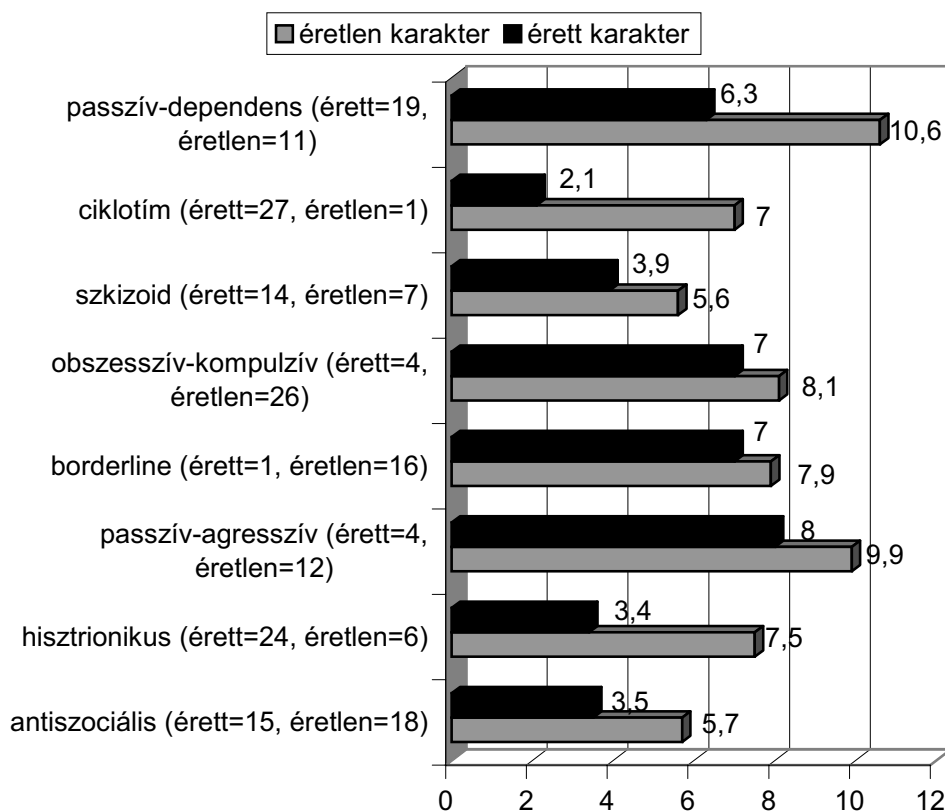
- Az *ingerlékeny karakterre* a reménytelenség és testképzavar volt jellemző.
- A *melankolikus karakternél* a szomorúságot, reménytelenséget, elégedetlenséget, kudarcokat, értéktelenség érzését, önbüntetést, érdektelenséget, döntésképtelenséget, fáradtságot, munkaképtelenséget és étvágytalanságot találtunk jellemzőnek.
- Az *autoriter karakterre* a reménytelenség hiányát és a jó munkavégző képességet találtuk jellemzőnek.
- A *rendezett karakterre* találtuk a legkevésbé jellemzőnek a depressziós tüneteket, az étvágytalanság kivételével minden tünet szignifikánsan kevésbé jellemezte őket, mint a minta többi részét.
- A *ciklotímiás karakterre* a szomorúságot, reménytelenséget, kudarcokat, értéktelenség érzését, önbüntetésre való hajlamot, döntésképtelenséget, testképzavart, munkaképtelenséget, fáradtságot és étvágytalanságot találtuk jellemzőnek.
- A *szkizotipikus karakternél* reménytelenséget, kudarcokat, értéktelen-

ség érzését, szuicid gondolatokat, döntésképtelenséget, testképzavart, munkaképtelenséget és fáradtságot tudtunk kimutatni.

- A *paranoid karakter* egyik depressziós tünettől sem mutatott szignifikáns kapcsolatot.
- A *kreatív karakterre* szintén nem találtuk jellemzőnek a depressziós tüneteket, a munkaképtelenség, fáradtság és étvágytalanság kivételével minden tünet szignifikánsan kevésbé jellemezte őket, mint a minta többi részét.

Az érett és éretlen karaktereknek a Beck-féle Depresszió Skálán elért eredményeinek a leíró statisztikája a következőképpen alakult, a minta egészére nézve:

- éretlen karakter (n=212, M = 7,4, SD = 4,6); érett karakter (n=217, M = 4, SD = 3).

1. ábra. A temperamentumtípusok Beck-féle Depresszió Skálán elért átlagainak alakulása a karakterek érettsége szerint

Nemenként vizsgálva ugyanezt a következőképpen alakultak az eredmények:

- férfiak: éretlen karakter ($n = 47$, $M = 6,1$, $SD = 4,2$); érett karakter ($n = 91$, $M = 3,2$, $SD = 2,2$);
- nők: éretlen karakter ($n = 165$, $M = 8,4$, $SD = 4,6$); érett karakter ($n = 126$, $M = 4,2$, $SD = 3,2$).

Az érett és éretlen karaktereket összehasonlítva a szubklinikus depressziós tünetegyüttes tekintetében jelentős eltérést találtunk a két karaktertípus között ($t = 9,597$, $p < 0,001$). Az éretlen karakterre szignifikánsan jobban jellemzőnek találtuk a depressziós tünetegyüttest.

Az 1. ábráról kitűnik, hogy ha a különböző temperamentumtípusokat a karakterek érettsége szempontjából vizsgáljuk, akkor az éretlen karakterek minden esetben magasabb pontot értek el a Beck-féle Depresszió Skálán.

A passzív-agresszív, obszesszív-kompulzív és a passzív-dependens temperamentumtípusok esetében nemcsak az éretlen, hanem az érettnak minősített karakterek is emelkedett depresszió-pontszámot értek el a Beck-féle Depresszió Skálán. A hisztrionikus és ciklotím temperamentumtípusok esetében viszont míg az éretlen karakterek emelkedett, addig az érett karakterek alacsony pontszámot értek el. Az antiszociális és szkizoid temperamentumtípusok esetében az érett karakterek alacsony pontszáma mellett az éretlenek pontszáma sem mutatott jelentősebb emelkedést.

Diszfunkcionális attitűdök vizsgálata

A 6. táblázatban találjuk meg azt, hogy az egyes temperamentum- és karaktertípusok milyen összefüggést mutattak a Diszfunkcionális Attitűd Skála egyes skáláival.

A minta egészéhez ($n = 681$) viszonyítva az egyes temperamentumtípusokra a következő attitűd-konstellációkat találtuk jellemzőnek:

- Az *antiszociális temperamentum*ra alacsony külső elismerésigény, szeretetigény és teljesítményigény volt jellemző.
- A *hisztrionikus temperamentum*ra csak az alacsony perfekcionizmust találtuk jellemzőnek.
- A *passzív-agresszív temperamentum*ra a fokozott külső kontrollosság és szeretetigény volt jellemző.
- A *borderline temperamentum*ra csak a fokozott külső kontrollosságot találtuk jellemzőnek.
- Az *obszesszív-kompulzív temperamentum*ra csak a magas teljesítményigény, valamint fokozott külső kontrollosság volt jellemző.

6. táblázat. A különböző temperamentum- és karaktertípusok kapcsolata a Diszfunkcionális Attitűd Skála egyes skáláival.

A DAS skálái ►	Szignifikanciaszint (p<)						
	1	2	3	4	5	6	7
<i>Temperamentum</i>							
Antiszcziális	0,001*	0,013*	0,029*	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
Hisztionikus	n.s.	n.s.	n.s.	0,021*	n.s.	n.s.	n.s.
Passzív-agresszív	n.s.	0,034	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	0,010
Borderline	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	0,017
Obszesszív-kompluzív	n.s.	n.s.	0,002	n.s.	n.s.	n.s.	0,033
Szkizoid	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	0,001*	n.s.	n.s.
Ciklotím	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	0,001*
Passzív-dependens	n.s.	0,035	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	0,007
<i>Karakter</i>							
Ingerlékeny	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
Melankolikus	n.s.	n.s.	n.s.	0,036	n.s.	n.s.	0,033
Autoriter	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
Rendezett	0,009*	0,017*	0,020*	0,002*	n.s.	n.s.	0,001*
Ciklotímiás	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
Szkizotípiás	0,001	n.s.	0,003	n.s.	n.s.	n.s.	0,001
Paranoid	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	0,033	n.s.
Kreatív	n.s.	n.s.	n.s.	0,029*	n.s.	n.s.	0,021*

1 = külső elismerés igénye, 2 = szeretetigény, 3 = teljesítményigény, 4 = perfekcionizmus, 5 = környezet felé irányuló elvárások, 6 = altruizmus, 7 = külső-kontroll, n.s. = nem szignifikáns, * = negatív irányú kapcsolat

- A *szkizoid temperamentumra* a környezet felé irányuló elvárások alacsonyabb szintje volt jellemző.
- A *ciklotím temperamentumot* elsősorban az autonómiára való törekvés jellemezte.
- A *passzív-dependens temperamentumra* a külső kontrollosságot és fokozott szeretetigényt találtuk jellemzőnek.

Az egyes karaktertípusokra a következő attitűd-konstellációkat találtuk jellemezőnek:

- Az *ingerlékeny karakterre* nem találtunk jellemző attitűdöt.
- A *melankolikus karakterre* a perfekcionizmus és külső kontrollosság volt jellemző.
- Az *autoriter karakterre* szintén nem találtunk jellemző attitűdöt.
- A *rendezett karakternek* kisebb a külső elismerés utáni vágya, a teljesítmény- és a szeretetigénye. Ezeken kívül fokozott az autonómiára való törekvés.

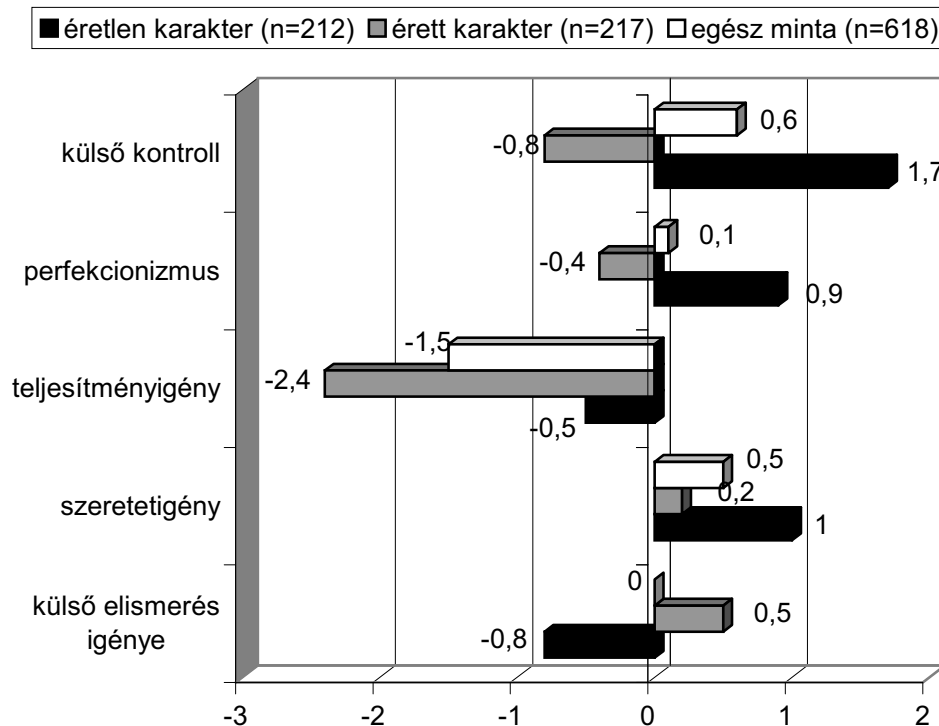
- A *ciklotímiás karakterre* nem találtunk jellemző attitűdöt
- A *szkizotipikus karakternél* a magasabb külső elismerés- és teljesítményigényt, valamint a fokozott külső kontrollosságot találtuk jellemzőnek.
- A *paranoid karakter* csak a fokozott altruizmus területén tért el szignifikáns mértékben a minta egészétől.
- A *kreatív karakterre* kevésbé találtuk jellemzőnek a perfekcionizmust, valamint fokozott autonómiára való törekvés mutatkozott náluk.

Megvizsgáltuk azt is, hogy az érett és éretlen karakterek milyen összefüggést mutatnak az egyes diszfunkcionális attitűdökkel.

A 2. ábra mutatja be az egyes karaktertípusoknak a Diszfunkcionális Attitűd Skálán elért átlagait.

A két karaktertípus között a következő attitűdöknél tudtunk szignifikáns eltérést kimutatni:

- külső elismerés igénye ($t = 4,133$, $p < 0,001$),
- szeretetigény ($t = 2,137$, $p < 0,033$),

2. ábra. Az egyes karaktertípusoknak a Diszfunkcionális Attitűd Skálán elért átlagai

- teljesítményigény ($t = 4,684$, $p < 0,001$),
- perfekcionizmus ($t = 4,076$, $p < 0,001$),
- külső kontroll ($t = 7,408$, $p < 0,001$).

Az éretlen karaktert a külső kontrollosság, szeretetigény, alacsony teljesítményigény mellett megjelenő perfekcionizmus, valamint a külső elismerés igényének alacsonyabb szintje jellemezte.

Az érett karakterre az autonómiára való törekvés, alacsony teljesítményigény és perfekcionizmus, alacsonyabb szeretetigény és kicsit magasabb külső elismerésigény volt jellemző (a minta egészéhez viszonyítva is).

A nemeket külön vizsgálva a nőknél szintén ki tudtuk mutatni a fenti szignifikáns eltéréseket a két karaktertípus között. Náluk még egy területen találtunk jelentősebb eltérést, ez a környezet felé irányuló elvárások ($t = 2,186$, $p < 0,03$). Ez jobban jellemző volt az éretlen karakterű nőkre.

A férfiaknál a szeretetigény kivételével szintén jelentkeztek a fenti jelentős eltérések az érett és éretlen karakterek között. Ezen a területen nem találtunk különbséget a két karaktertípus között.

Megküzdési stratégiák vizsgálata

A 7. táblázatban találjuk meg azt, hogy az egyes temperamentum- és karaktertípusok milyen összefüggést mutattak a Konfliktusmegoldó Kérdőív egyes skáláival.

A minta egészéhez viszonyítva ($n = 681$) az egyes temperamentumtípusokra a következő megküzdési módokat találtuk jellemzőnek:

- Az *antiszociális temperamentumra* azt találtuk jellemzőnek, hogy szignifikánsan kevésbé hajlamos a visszahúzódásra és segítségkérésre.
- A *hisztrionikus temperamentumnál* az érzelemközpontú stratégiák közül az érzelmi egyensúly keresésére való fokozottabb törekvést tudtunk kimutatni. A problémaközpontú stratégiák esetében a kognitív átstrukturálás és alkalmazkodás előnyben részesítését tártuk fel náluk. A segítségkérés megküzdési módként való alkalmazása szintén jellemző volt erre a temperamentumtípusra.
- A *passzív-agresszív temperamentumra* az érzelemközpontú stratégiák közül az érzelmi indíttatású cselekvést találtuk jellemzőnek. Ezen kívül a segítségkérés magasabb szintjét tudtuk kimutatni náluk.
- A *borderline temperamentumnál* a problémaközpontú stratégiák közül a problémaelemzés alacsony szintjét mutattuk ki. Az érzelmi központú megküzdési stratégiák közül az érzelmi indíttatású cselekvés előnyben részesítését, valamint az érzelmi egyensúly keresésére való

7. táblázat. A különböző temperamentum- és karaktertípusok kapcsolata a Konfliktusmegoldó Kérdőív egyes skáláival

A Konfliktusmegoldó Kérdőív skálái ►	Szignifikanciaszint (p<)						
	1	2	3	4	5	6	7
<i>Temperamentum</i>							
Antiszoziális	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	0,037*	n.s.	0,001*
Hisztrionikus	n.s.	0,026	0,034	n.s.	n.s.	0,002	0,006
Passzív-agresszív	n.s.	n.s.	n.s.	0,044	n.s.	n.s.	0,016
Borderline	0,001*	n.s.	n.s.	0,014	n.s.	0,007	0,050*
Obszesszív-kompulzív	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	0,034	n.s.	n.s.
Szkizoid	n.s.	n.s.	n.s.	0,003*	n.s.	n.s.	n.s.
Ciklotím	n.s.	0,004	n.s.	0,004*	n.s.	n.s.	0,008
Passzív-dependens	n.s.	n.s.	0,045*	n.s.	n.s.	0,003*	0,024
<i>Karakter</i>							
Ingerlékeny	n.s.	0,004*	n.s.	n.s.	n.s.	0,034*	n.s.
Melankolikus	0,001*	0,001*	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	0,005*
Autoriter	n.s.	n.s.	0,050*	n.s.	0,016*	n.s.	0,017*
Rendezett	0,002	n.s.	n.s.	0,001*	0,028*	0,001*	n.s.
Ciklotímiás	n.s.	n.s.	0,009	n.s.	0,001	n.s.	0,001
Szkizotípiás	0,027*	n.s.	n.s.	0,001	0,025	0,004	n.s.
Paranoid	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	0,033	n.s.	n.s.
Kreatív	n.s.	0,005	n.s.	0,014*	n.s.	n.s.	0,001

1 = problémaelemzés, 2 = kognitív átstrukturálás, 3 = alkalmazkodás, 4 = érzelmi indíttatású cselekvés, 5 = visszahúzódás, 6 = érzelmi egyensúly keresése, 7 = segítségkérés, n.s. = nem szignifikáns, * = negatív irányú kapcsolat

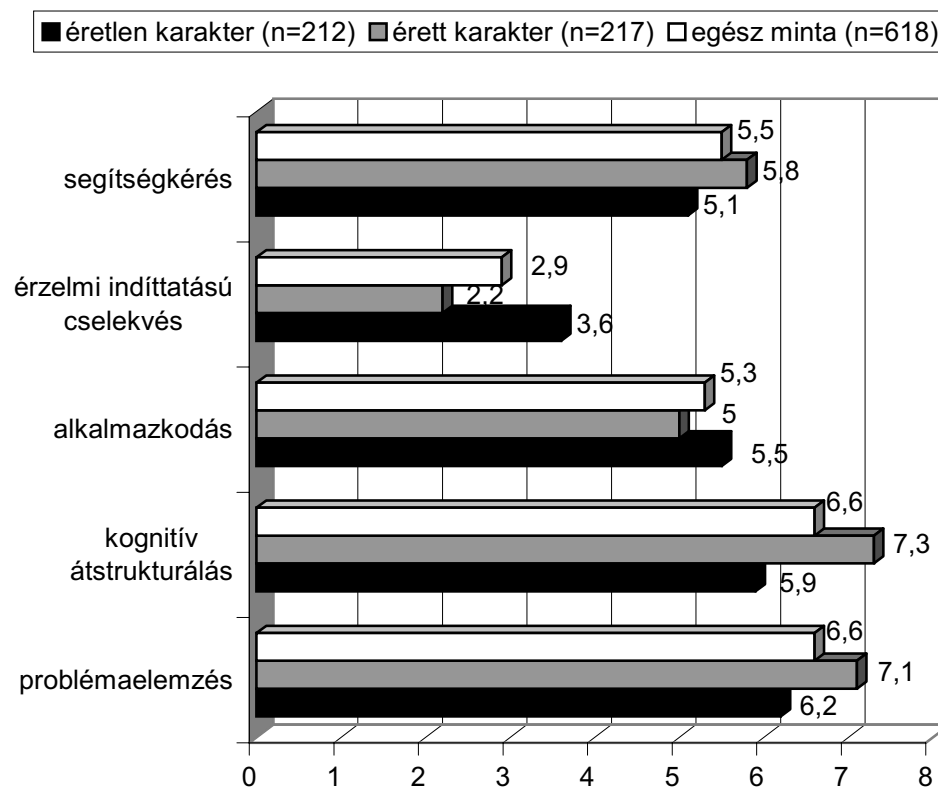
törekvést találtuk jellemzőnek. Nehéz élethelyzetekben viszont kevésbé hajlandók segítséget kérni a környezetüktől.

- Az *obszesszív-kompulzív temperamentumra* a problémaközpontú stratégiáknál nem találtunk jellemző megküzdési módot, az érzelmközpontúaknál is csak a visszahúzódásra való fokozott hajlamot tudtuk kimutatni.
- A *szkizoid temperamentumra* a problémaközpontú stratégiák közül szintén nem találtunk jellemzőt. Az érzelmközpontú stratégiák közül az érzelmi indíttatású cselekvés alacsonyabb mértékét találtuk jellemzőnek rájuk.
- A *ciklotím temperamentumra* a problémaközpontú megküzdés területén a kognitív átstrukturálás előnyben részesítését találtuk jellemzőnek. Érzelmközpontú stratégiáknál csak az érzelmi indíttatású cselekvés alacsony szintjét tudtuk kimutatni náluk. Valamint azt találtuk, hogy segítségkérésre is hajlamosabbak, mint a minta egésze.

- A *passzív-dependens temperamentum*ra az alkalmazkodás és érzelmi egyensúly keresésére való törekvés alacsonyabb, és a segítségkérésre való hajlam magasabb szintjét találtuk jellemzőnek.

Az egyes karaktertípusokra a következő megküzdési módokat találtuk jellemzőnek:

- Az *ingerlékeny karakter*re problémaközpontú megküzdés területén a kognitív átstrukturálás, az érzelemközpontú stratégiák közül az érzelmi egyensúly keresés alacsonyabb szintjét találtuk jellemzőnek.
- A *melankolikus karakter*nél a problémaelemzés és kognitív átstrukturálás, valamint a segítségkérés alacsonyabb szintjét tudtuk kimutatni.
- Az *autoriter karakter*re az alkalmazkodás és visszahúzóds, valamint segítségkérés hiányát találtuk jellemzőnek.
- A *rendezett karakter*re problémaközpontú megküzdés területén a problémaelemzésre való hajlamot találtuk jellemzőnek. Az érzelem-

3. ábra. Az egyes karaktertípusoknak a Konfliktusmegoldó Kérdőív egyes skáláin elért átlagai

központú stratégiáknál az érzelmi indíttatású cselekvés, a visszahúzóds és érzelmi egyensúly keresésére való törekvés alacsonyabb szintjét tudtuk kimutatni.

- A *ciklotímiás karakterre* az alkalmazkodás, a visszahúzóds és a segítségkérés magasabb szintjét találtuk jellemzőnek.
- A *szkizotipikus karakternél* a problémaközpontú megküzdés területén a problémaelemzésre való hajlam alacsonyabb szintjét találtuk jellemzőnek. Az érzelmközpontú stratégiáknál az érzelmi indíttatású cselekvés, a visszahúzóds és érzelmi egyensúly keresésére való törekvés magasabb szintjét tudtuk kimutatni.
- A *paranoid karakterre* csak a visszahúzóds előnyben részesítését találtuk jellemzőnek.
- A *kreatív karakternél* a kognitív átstrukturálás előnyben részesítését, az érzelmi indíttatású cselekvés alacsony szintjét, valamint a segítségkérésre való hajlamot tudtuk kimutatni.

Megnéztük azt is, hogy az érett és éretlen karakterek milyen összefüggést mutatnak az egyes megküzdési stratégiákkal.

A 3. ábra mutatja be az egyes karaktertípusoknak a Konfliktusmegoldó Kérdőív egyes skáláin elért átlagait.

A két karaktertípus között a következő megküzdési módok területén tudunk szignifikáns eltérést kimutatni:

- problémaelemzés ($t = 5,605$, $p < 0,001$),
- kognitív átstrukturálás ($t = 6,209$, $p < 0,001$),
- alkalmazkodás ($t = 2,303$, $p < 0,022$),
- érzelmi indíttatású cselekvés ($t = 7,168$, $p < 0,001$),
- segítségkérés ($t = 3,732$, $p < 0,001$).

Az éretlen karakter is használja a problémaközpontú megküzdési módokat, de kevésbé, mint az érett karakter. Nehéz élethelyzetekben hajlamosabb az érzelmi indíttatású cselekvésre, valamint kevésbé kér segítséget a környezetétől, mint az érett karakter.

A nemeket külön vizsgálva a nőknél az alkalmazkodás kivételével szintén ki tudtuk mutatni a fenti szignifikáns eltéréseket a karaktertípusok között. A nők esetében az éretlen karakterre szignifikánsan jobban jellemző volt még az érzelmi egyensúly keresése, mint az érett karakterre ($t = 2,243$, $p < 0,026$).

A férfiaknál az alkalmazkodás és segítségkérés kivételével szintén ki tudtuk mutatni a fenti szignifikáns eltéréseket a két karaktertípus között. Ezen felül még azt találtuk, hogy az érzelmi egyensúly keresése ($t = 2,979$, $p < 0,004$) és a visszahúzóds ($t = 2,102$, $p < 0,039$) szignifikánsan jobban jellemezte az éretlen karakterű férfiakat.

MEGBESZÉLÉS

Vizsgálataink alapján az egyes temperamentumtípusokról a következőket tudtuk megállapítani:

Az *antiszociális temperamentum* kevésbé függ a környezetétől, kevésbé igényli annak külső elismerését és szeretetét. Teljesítményigénye alacsony. Nehéz élethelyzetekben nem kér segítséget a környezetétől, és kevésbé hajlamos a visszahúzódásra.

A *hisztrionikus temperamentum*ra nem jellemző a perfekcionizmus. Problémamegoldását a kognitív átstrukturálás és alkalmazkodás jellemzi. Nehéz élethelyzetekben képes környezetétől segítséget kérni, és törekszik érzelmi egyensúlyának visszaállítására. Nem jellemző rá a reménytelenség.

A *passzív-agresszív temperamentum* külső kontrolllos, környezete felé fokozott a szeretetigénye. Könnyen reménytelenné válik, ami önbüntetésre való törekvéssel és szuicid gondolatok megjelenésével járhat együtt. Fáradékony. Nehéz élethelyzetekben érzelmi indíttatású cselekvésre hajlamos, valamint környezetétől kér segítséget problémái megoldásához.

A *borderline temperamentum* értéktelennek, kudarcokkal terheltnek érzi magát, amiért – külső kontrollosságából kifolyólag – a környezetét teszi felelőssé. Nehéz élethelyzetekben nem jellemző rá a problémák elemzése, inkább érzelmi indíttatású cselekedetek, vagy érzelmi egyensúly keresésére való törekvés jellemzik. A munkaképtelenség érzése szintén jellemző lehet rá.

Az *obszesszív-kompulzív temperamentum* magas teljesítményigénye külső kontrollossággal párosul. Ez és a döntésképtelensége azonban megnehezítheti a számára elvárható teljesítmény elérését, ami a kudarcérzéssel társulva elégedetlenség, reménytelenség, szomorúság és értéktelenség érzését állandósíthatja nála. Nehéz élethelyzetekben visszahúzódásra hajlamos. Jellemző lehet rá az étvágytalanság.

A *szkizoid temperamentum* teherbírása, munkaképessége jó, elfogadja önmagát. A környezete felé kevesebb elvárással fordul, érzelmeit kontrollálja, nehéz élethelyzetekben nem jellemző rá az érzelmi indíttatású cselekvés.

A *ciklotím temperamentum* a vizsgálatunk eredményei szerint fokozottan törekszik az autonómiára, problémáit kognitív átstrukturálással oldja meg. Nehéz élethelyzetekben a környezetétől kér segítséget, érzelmeit kontrollálja, nem jellemző rá az érzelmi indíttatású cselekvés. Általában vidám, elégedett, határozott, magas önértékelésű személy, aki energikus és teherbíró.

A *passzív-dependens temperamentum* külső kontrolllos, fokozott szeretetigénnyel fordul a környezete felé. Könnyen válik reménytelenné, ku-

darcokra érzékeny és önfogadása alacsony szintű. Nehéz élethelyzetekben a környezetéhez fordul segítségért, de kevésbé törekszik az alkalmazkodásra és érzelmi egyensúly keresésére. Külső kontrollosságából fakadóan problémái megoldását elsősorban a környezetétől várja el.

Az egyes karakterípusokra a következőket találtuk jellemezőnek:

Az *ingerlékeny karakterre* nehéz élethelyzetekben nem jellemző a kognitív átstrukturálás használata és az érzelmi egyensúly keresése. Könnyen reménytelenné válik, és önfogadása alacsony szintű.

A *melankolikus karakterre* a perfekcionizmus jellemző. A kognitív átstrukturálásra való képesség hiánya, a döntésképtelensége, valamint a külső kontrollosság ellenére a környezetből származó segítségkérés hiánya megghiúsítja perfekcionista törekvéseit, ami kudarcélmény, szomorúság, reménytelenség, elégedetlenség, értéktelenségérzés, önbüntetésre való hajlam, érdektelenség, fáradtság, munkaképtelenség és étvágytalanság kialakulásához vezethet.

Az *autoriter karakter* nehéz élethelyzetekben nem alkalmazkodik környezetéhez, nem kér segítséget tőle, nem hajlamos a visszahúzódásra. Bizakodó, energikus, munkaképes.

A *rendezett karakter* nem vár külső elismerést és szeretetet a környezetétől, fokozott autonómiára való törekvés jellemzi. Teljesítményigénye fokozott. Nehéz élethelyzetekben nem hajlamos az érzelmi indíttatású cselekvésre, sem visszahúzódásra, sem érzelmi egyensúly keresésére, hanem szembenéz a problémáival és hajlamos a problémaelemzésre. Érzelmileg kiegyensúlyozott, önértékelése magas, energikus, terhelhető.

A *ciklotímiás karakterre* a szomorúságot, reménytelenséget, kudarcokat, értéktelenség érzését, önbüntetésre való hajlamot, döntésképtelenséget, testképzavart, munkaképtelenséget, fáradtságot és étvágytalanságot találtuk jellemzőnek. Nehéz élethelyzetben képes segítséget kérni a környezetétől, megpróbál alkalmazkodni, vagy visszahúzódik.

A *szkizotipikus karakternek* magas a külső elismerés- és teljesítményigénye, ami külső kontrollossággal párosul. Döntésképtelensége és a problémaelemző hajlandóság hiánya azonban megnehezíti teljesítményigényének a teljesülését. Érzékeny a kudarcra, ami a reménytelenség, értéktelenség érzését, szuicid gondolatokat okozhat nála. Önmagával elégedetlen, nem terhelhető, fáradékony. Nehéz élethelyzetekben hajlamos az érzelmi indíttatású cselekvésre, érzelmi egyensúly keresésére vagy a visszahúzódásra.

A *paranoid karaktert* fokozott altruista attitűd jellemzi. Nehéz élethelyzetekben hajlamos a visszahúzódásra. Egyik depressziós tünettől sem mutatott szignifikáns kapcsolatot

A *kreatív karakterre* a fokozott autonómiára való törekvést találtuk jel-

lemzőnek. Nem jellemző rá a perfekcionizmus. Nehéz élethelyzetekben segítséget kér a környezetétől, nem hajlamos érzelmi indíttatású cselekedetekre, érzelmi egyensúly keresésére, vagy visszahúzódásra, inkább kognitív átstrukturálással oldja meg problémáit. Érzelmileg kiegyensúlyozott, önértékelése magas

A karakterek érettségét nézve, vizsgálataink alapján az egyes karaktertípusokra a következőket találtuk jellemezőnek:

Az *éretlen karaktert* a külső kontrollosság, szeretetigény, alacsony teljesítményigény mellett megjelenő perfekcionizmus, valamint a külső elismerés igény alacsonyabb szintje jellemezte. Nehéz élethelyzetekben kevésbé használja a problémaközpontú megküzdési módokat (problémaelemzés, kognitív átstrukturálás, alkalmazkodás), hajlamosabb az érzelmi indíttatású cselekvésre, valamint kevésbé kér segítséget a környezetétől, mint az érett karakter. Az éretlen karakterre szignifikánsan jobban jellemzőnek találtuk a depressziós tünetegyüttest.

Az *érett karakterre* autonómiára való törekvés, alacsony teljesítményigény, perfekcionizmus, alacsonyabb szeretetigény és kicsit magasabb külső elismerésigény volt jellemző. Nehéz élethelyzetekben inkább a problémaközpontú megküzdési módokat használja (problémaelemzés, kognitív átstrukturálás, alkalmazkodás), kevésbé hajlamos az érzelmi indíttatású cselekvésre. Hajlamosabb segítséget kérni a környezetétől, mint az éretlen karakter.

A vizsgálataink azt mutatják, hogy a főiskolai hallgatók körében a borderline temperamentumtípus 69,5%-os, az obszesszív-kompulzív 51%-os mértékben veszélyeztetett arra, hogy az adott temperamentumtípusra jellemző személyiségzavar megjelenjen náluk. A legkevésbé veszélyeztetett ebből a szempontból a ciklotím (3%) és hisztrionikus (12,5%) temperamentumtípus volt.

Vizsgálataink eredményei csak az egyetemi, főiskolai populációra érvényesek. A vizsgálatok eredményei felvetik annak a szükségességét, hogy a kutatásokat normatív mintán megismételve annak érvényességi határait kiterjesszék.

Irodalom

- Beck, A. T., Beck, R. W. (1972): Screening depressed patients in family practice. A rapid technique. *Postgrad Med.*, 52: 81–85.
- Cloninger, C. R. (1987): A systematic method for clinical description and classification of personality variants. *Arch. Gen. Psychiatry*, 44: 573–588.
- Kopp M. (1994): *Orvosi pszichológia*. SOTE Magatartástudományi Intézet, Budapest.

- Margitics F. (2005): A prediszponáló tényezők kapcsolata szubklinikus depressziós tünetegyüttessel főiskolai hallgatóknál. *Psychiatria Hungarica*, 20: 211-223.
- Osváth A. (2003): A személyiség pszichobiológiai modelljének és Cloninger Temperamentum és Karakter Kérdőívének (TCI) bemutatása. In: Kállai J., Kézdi B. (szerk.): *Új távlatok a klinikai pszichológiában*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 161-180.
- Rózsa S., Kállai J., Osváth A., Bánki M. Cs. (2005): *Temperamentum és karakter: Cloninger pszichobiológiai modellje. A Cloninger-féle temperamentum és karakter kérdőív felhasználói kézikönyve*. Medicina Könyvkiadó, Budapest.
- Szádóczy E. (lekt.) (2001): *Depresszió, szorongás pontozó skálák*. EGIS, Budapest.

MARGITICS, FERENC – PAUWLIK, ZSUZSA – PETRIKA, ERZSÉBET

**INTERRELATIONS OF TEMPERAMENT AND CHARACTER
TYPES WITH SUBCLINICAL DEPRESSIVE SYNDROMES,
DYSFUNCTIONAL ATTITUDES AND COPING STRATEGIES**

Objectives: The objective of this study is to scrutinize the interrelations of the temperament and character types that are separable well by means of the Cloninger's Temperament and Character Inventory (TCI) with the depressive syndromes, dysfunctional attitudes and coping strategies among college students. *Methods:* There were 465 female and 216 male students (n = 681) involved in the research. The Temperament and Character Inventory was used for separating the temperament and character types while the abridged version of Beck's Depression Scale was applied for measuring the rate of depression. The dysfunctional attitudes were determined by the usage of the Hungarian version of Weismann's Dysfunctional Attitude Scale, and the coping strategies were examined through the Hungarian adaptation of Folkman and Lazarus's Conflict Solving Questionnaire. *Results:* The findings of the studies demonstrated that each temperament and character type could be typified with an individual combination of depressive syndromes, dysfunctional attitudes, and coping strategies. During our surveys we discovered the dysfunctional attitudes and coping strategies being typical of the mature and immature character types. *Conclusions:* The results of our studies may provide assistance for the work of experts dealing with the mental health of the increasing number of university and college students, and these findings may be utilised efficiently, primarily in counselling practices and processes.

Keywords: temperament and character types, mature and immature characters, depressive syndromes, dysfunctional attitudes, coping strategies